

ЗАСАДНИЧІ СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ У ПОЛІЕТНІЧНИХ ТОВАРИСТВАХ ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1875 Р. – КІНЦЯ ХІХ СТ.)

THE BASIC STRUCTURAL COMPONENTS OF THE STUDENTS' EDUCATION IN POLYETHNIC ORGANIZATIONS OF CHERNIVTSI UNIVERSITY (1875 – LATE XIX CENTURY)

У статті розглянуто основні структурні компоненти виховання в поліетнічних студентських товариствах Чернівецького університету. Дослідники аналізують виховання молоді в інтернаціональних об'єднаннях «Austria» й «Академічна читальня». Завданням діяльності товариств такого формату стало формування відданого короні, вихованого і дисциплінованого, елітного молодого представника австрійської нації. Автором зроблено висновок, що товариства виконували роль освітньо-розважального закладу із сучасною бібліотекою і загальною метою спілкування у затишній атмосфері. Але виховання як провідний напрям діяльності декларувалося лише в двох групах – академічних товариствах і студентських корпораціях. Водночас наголошено на тому, що товариства були організовані як поліетнічні або етнічні спілки.
Ключові слова: статут, мета, виховання, студенти, товариство, університет.

Автором сделан вывод, что общества выполняли роль образовательно-развлекательного заведения с современной библиотекой и общей целью общения в уютной атмосфере. Но воспитание как ведущее направление деятельности декларировалось лишь в двух группах – академических обществах и студенческих корпорациях. В то же время отмечено, что общества были организованы как полиэтнические или этнические союзы.

Ключевые слова: устав, цели, воспитания, студенты, общество, университет.

The article deals with the main structural components of education in polyethnic student associations of Chernivtsi University. The researchers analyze the upbringing of youth in the international associations "Austrias" and "Academic Reading Room". The task of the societies of such a format was the formation of a devoted crown, educated and disciplined, elite young representative of the Austrian nation. The author concludes that the societies played the role of educational and entertainment institution with the modern library and the general purpose – communication in a cozy atmosphere. But education as a leading activity was mostly declared only in two groups – academic societies and student corporations. At the same time, it was stressed that societies were organized as polyethnic or ethnic unions.

Key words: statute, purpose, education, students, society, university.

УДК 378.4.015.31(477.85-25) «1875/1900»

Кожокар М.В.,

канд. пед. наук,
викладач кафедри фізичного виховання
Чернівецького національного
університету
імені Юрія Федьковича

Первухіна С.М.,

викладач кафедри фізичного виховання
Чернівецького національного
університету
імені Юрія Федьковича

В статье рассмотрены основные структурные компоненты воспитания в полиэтнических студенческих обществах Черновицкого университета. Исследователи анализируют воспитание молодежи в международных объединениях «Austria» и «Академическая читальня». Задачей деятельности обществ такого формата стало формирование преданного короне, воспитанного и дисциплинированного, элитного молодого представителя австрийской

Постановка проблема у загальному вигляді.

Розв'язання завдань національного виховання, набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої моральної та міжнаціональної культури особистості, формування рис громадянина української держави, розвиненого духовно, фізично досконалого, із високим рівнем моральної, естетичної, правової, трудової, екологічної культури вимагає докорінної перебудови виховної роботи у вищих закладах освіти.

Обізнаність із педагогічними ідеями, методами та формами організації виховної діяльності громадських організацій минулого і творче їх використання належить до найдієвіших чинників, що зумовлюють прогрес педагогічної теорії та практики. Використання творчих пошуків і знахідок попередників дозволяє поєднати сучасне з минулим, окреслити основні тенденції майбутнього розвитку, забезпечити єдність і наступність історико-педагогічного процесу, а також спрогнозувати функціонування у перспективі й уникнути помилок

минулого. Особливий інтерес становить період кінця ХІХ – першої третини ХХ ст., який характеризується інтенсивними соціально-економічними та культурними перетвореннями, великою кількістю реформаторських процесів у освітній галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для досліджень громадського руху Буковини другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. характерною стала відмова від ідеологічної штучності щодо змісту діяльності різних громадських спільнот західноукраїнських земель, перегляду результатів їх діяльності тощо. Питання педагогічної діяльності молодіжних організацій університетів, зокрема на західноукраїнських землях ХІХ – ХХ ст. стали предметом зацікавлення сучасних науковців (О. Винничук, Т. Завгородня, В. Леник, В. Мокляк, Т. Палагнюк, Б. Савчук, І. Стражнікова, С. Черкасова, О. Юзик), щоправда, здебільшого ці дослідження територіально обмежувалися Галичиною.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналізу виховних аспектів громадського життя поліетнічних товариств краю

приділяється недостатньо уваги. Загальними особливостями виховної діяльності цих товариств були консерватизм і елітарність, відмова від пропаганди власної роботи, участь «на рівних» у спілках студентів і викладачів, відсутність офіційно задекларованих напрямів діяльності («Akademische Lesehalle», «Austria»). Тому актуальним залишалося завдання реалізації ідей і прагнень студентів і викладачів здійснювати виховну роботу зі студентами у формі лекцій і бесід, тематичних зустрічей і масових розважальних заходів.

Мета статті – проаналізувати виховну діяльність поліетнічних студентських організацій Чернівецького університету австро-угорського періоду.

Виклад основного матеріалу. Класифікація студентських товариств Чернівецького університету досліджуваного періоду, аналіз їх національної належності дають можливість зробити висновок про те, що поліетнічні спілки студентів належали до академічних організацій, а корпорації, навпаки, мали етнічний характер. Із 12 академічних студентських товариств Чернівецького університету досліджуваного періоду 5 були інтернаціональними [4, с. 131].

Зразком для створення всіх студентських товариств у Чернівецькому університеті стало об'єднання буковинських студентів Відня – «Bukowiner Studentenverein», яких об'єднав чернівецький німець Міхаель Кінпер [13; 15].

Крім того, з перших днів діяльності університету з'явилася та зберігалася тенденція появи академічних об'єднань, в організації та діяльності яких активно брали участь представники професорсько-викладацького складу. Такою стала перша організація, членами яких були студенти усіх національностей. Інтернаціональне консервативне об'єднання «Austria» було започатковано 17 жовтня 1875 р. Незважаючи на представництво викладачів і студентів у рядах спілки, консерватизм «Austria» проявлявся у чіткому розмежуванні членів. Товариство не розглядало за потрібне збільшувати кількість членів або пропагувати свою діяльність, мотивуючи це власною елітарністю. Засадничим завданням діяльності товариства стало формування «австрійського студента» – відданого короні, вихованого і дисциплінованого, елітного молодого представника нації. Під такими представниками розумілося все населення Австро-Угорської імперії, без національного обличчя, без власних звичаїв і традицій [3; 6; 14].

Учасниками «Austria» на першому етапі діяльності стала значна кількість студентів і викладачів, проте згодом їх число зменшилося внаслідок появи національних, більш демократичних організацій студентської молоді. Точного терміну існування нами не визначено, проте «Академічна читальня» і «Союз» систематично запрошували «австрійців» на свої заходи, залучали їх активістів

до організаційних груп і комітетів, співпрацювали у святкуванні державних свят. Щодо національних формувань Чернівецького університету «Austria» була холодно нейтральною, розглядаючи їх як «недолугих конкурентів».

Напрями діяльності «Austria» офіційно не були сформовані, проте аналіз змісту виховної роботи дозволяє виокремити провідним курсом культурно-просвітницьке спрямування. Виховання здійснювалося шляхом загальних лекцій і бесід з обов'язковим обговоренням теми доповіді, спільного святкування державних і релігійних свят із офіційною та розважальною частиною. В офіційну частину входили ті ж самі лекції: наприклад, з нагоди дня народження цісаря Франца-Йосифа в першій половині заходу була проведена урочиста промова во його славу і танцювальний вечір, запрошення на який роздавалися персонально. Серед учасниць були вихованки найзаможніших родин Буковини, викладачі мали змогу відвідати захід із дружинами. У такому контексті був проведений Новий рік, річниця діяльності «Austria», пасхальні свята тощо [7–9].

Отже, консерватизм та елітарність стали характеристиками інтернаціонального об'єднання «Austria». Виховна діяльність товариства здійснювалася за рахунок співпраці, спільної громадської роботи, дотичних ідей і прагнень студентів і викладачів, а його основними формами стали лекції та бесіди, тематичні зустрічі і масові розважальні заходи.

За ініціативи керівництва університету та всебічного сприяння ректора, професора К. Томащука, майже одразу після заснування університету 26 жовтня 1875 р. було організовано товариство «Академічна читальня» («Akademische Lesehalle») [2, арк. 60; 4].

Статут товариства визначав основною метою його діяльності виховання духовно збагачених, освічених, вірних громадян Австро-Угорської імперії, які визнають провідну роль німецької мови та культури, і проголошував рівні права всіх націй і конфесій. Будь-які національні аспекти розвитку товариства виключалися. Членами товариства стали студенти, викладачі та службовці університету, тим самим статут підкреслював демократичність і відкритість цього міжнаціонального об'єднання, яке мало сприяти мирному співіснуванню та гармонійним взаєминам у краї [18, с. 1–16].

Таким чином, статутні положення «Академічної читальні» віддзеркалювали стан «соціально-культурної умовної рівноваги» Буковини досліджуваного періоду – вільний розвиток всіх національностей краю та державні привілеї німецькій культурі.

Реалізація мети здійснювалася через напрямки діяльності, які статутно не були виокремлені, але впроваджувалися на практиці та були визначені як культурно-просвітницький і благодійний.

Звичайно, нейтральна «Читальня» одразу повернула до своїх лав активне студентство, тут були створені максимальні умови для результативного проведення часу, спілкування з викладачами, лекцій, обговорення статей, технологій, подій тощо для всіх без винятку студентів. Саме така демократична та позитивна позиція товариства сприяла вступу до його лав представників різних етносів. За різними даними, на час створення у «Читальні» згуртувалися близько 70 студентів і викладачів університету (архівні джерела подають суперечливі дані без вказівки кількості студентів і викладачів) [10, с. 27].

Підтримка та сприяння керівництва університету відчувалася у матеріально-технічному забезпеченні читальні. Наприклад, через два роки товариство мало у своєму підпорядкуванні кімнату для доповідей, бібліотеку з фондами регіональних та іноземних газет і журналів, книг і рукописів, загалом 724 томи.

Студенти-члени товариства активно займалися благодійною діяльністю, зокрема визначаючи пріоритетною підтримку соціально та матеріально незахищених студентів. Така діяльність здійснювалася не лише як збір коштів і пожертв, а і як потужна допомога зі створення робочих місць. Задля надання можливості покращити матеріальний стан таких студентів силами членів товариства на літній період було винайдено 6 робочих місць: 2 – в редакції газети, 3 – на будівництві, 1 – у видавництві [12]. Крім того, студенти Шандро та Кауфф (?) (можливе неправильне читання внаслідок «сліпої» копії звіту в архіві – *М. К., С. П.*) були запрошені як лектори з оплатою на заходи «Німецького шкільного товариства» [1].

Але благодійність «Академічної читальні» не тільки не виокремлювалася, а й навіть не висвітлювалася радою товариства. Інформацію про ці заходи ми отримали зі звітів інших студентських товариств університету досліджуваного періоду, що збереглися в державному архіві Чернівецької області й у фондах бібліотеки університету імені Юрія Федьковича [1; 2, арк. 14, 17, 34].

Дослідник історії німецького товариського руху Буковини досліджуваного періоду, описуючи атмосферу в Чернівецькому університеті, визначав загострення національних, конфесійних і соціальних протиріч, які не могли не віддзеркалюватися на найактивнішому прошарку – студентській молоді. Саме перші роки після заснування університету стали періодом національного протистояння. «Академічна читальня» була лояльною організацією до всіх націй, проте у 1879 р. загострилася конфронтація між національними та ліберальними таборами. Протиріччя всередині товариства мали не завжди позитивний характер, і керівництво університету неофіційно наказало «не допускати і стримувати войовничі настрої».

Газета «Чернівецькі хроніки» повідомляла про різке зменшення кількості членів «Читальні» – до 33 – на національному підґрунті [12].

На початку 1880-х рр. німецькі студенти, підбурені активістами академічної корпорації «Армінія» («Burschenschaft «Arminia»), вибороли більшість в «Академічній читальні» і змінили її засади, виступаючи під націоналістичним гаслом «Німецькому університетові й «Академічній читальні» – німецький характер!» Саме тоді, у 1881 р. і протягом наступних років основною виховною формою діяльності товариства стали бесіди та дискусії, метою яких стало нівелювання національних непорозумінь і виховання «духу громадянина Австро-Угорської монархії». З дотичною метою в «Академічній читальні» протягом 1882 р. було проведено низку заходів із нагод визначних дат: 18 серпня – дня народження цісаря Франца-Йосифа, 7 травня – дня приєднання Буковини до Австрійської (Австро-Угорської) імперії тощо. Тимчасова німецька більшість у складі товариства та її позиція примусила інших активістів вступати до нього та відновити національний баланс [16, с. 14].

Отже, погоджуємося з негативною оцінкою С. Осачука спроби ректора К. Томащука створити громадський заклад виховання відданих цісареві, національно невизначених «австрійців» [5, с. 144].

Проаналізовані дані дозволяють зробити висновок, що товариства здебільшого виконували роль освітньо-розважального клубу із сучасною бібліотекою і певною загальною метою – спілкування з цікавими особистостями й обговорення подій у затишній атмосфері.

Висновки. Після створення Чернівецького університету у 1875 р. одразу ж розпочинається бурхливе товариське життя. Із 12 академічних студентських товариств Чернівецького університету досліджуваного періоду 5 були поліетнічними. Яскравими представниками таких організацій визначаємо інтернаціональне консервативне об'єднання «Austria» й «Akademische Lesehalle».

Членами товариства стали студенти, викладачі та службовці університету, тим самим статут підкреслював демократичність і відкритість цього міжнаціонального об'єднання, яке мало сприяти процесу мирного співіснування та гармонійних взаємин у краї.

Статутно ці товариства не виокремлювали напрями власної діяльності, проте аналіз дозволяє нам визначити один з основних структурних компонентів виховання студентів як громадянське виховання, культурно-просвітницький і благодійний напрям. Основним завданням діяльності таких спілок стало формування молодого «австрійського» громадянина, без національної самоідентифікації та з визнанням провідної ролі німецької мови та культури.

Формами роботи цих студентських товариств стали лекції, бесіди та дискусії, тематичні зустрічі, масові розважальні заходи, читання, масові святкові заходи тощо. Цікавою традицією, започаткованою саме цими товариствами і підтриманою надалі більшістю студентських організацій краю досліджуваного періоду, стали зустрічі з видатними особистостями: громадськими діячами, науковцями, практикуючими лікарями, музикантами і поетами.

До специфічних характеристик діяльності поліетнічних товариств відносимо спільну участь у діяльності товариства студентів і викладачів, офіційну несформованість у статутах напрямів діяльності та систематичну допомогу зі створення робочих місць для власних членів.

У перспективі результати дослідження можуть бути використані для підготовки лекцій і семінарських занять, а також як тематика для засідання студентського наукового гуртка, як один із напрямків студентської конференції або «круглого столу» з представниками студентського самоврядування, лідерами молодіжних громадських спілок тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державний архів Чернівецької області (ДАЧО). Ф. 3. Академічна корпорація «Austria» м. Чернівці. оп. 1. ед. хр. 11509. 1912. б/с.
2. Державний архів Чернівецької області (ДАЧО). Ф. 3. Академічна корпорація «Austria» м. Чернівці. оп. 2. ед. хр. 9828. 216 арк.
3. Завгородня Т. Освітньо-виховна діяльність українських товариств Галичини (1919–1939 рр.). Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки (XIX – XXI ст.). Т. 2. Діяльність громадських й культурно-освітніх товариств як чинник розвитку українського та польського шкільництва / за ред. Д. Герцюк і А. Гаратик. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. С. 13–26.
4. Кожокар М.В. Основні чинники розвитку виховної діяльності студентських організацій Чернівецького університету. Стратегічне управління розвитком фізичної культури і спорту в контексті 25-річчя незалежності України: зб. матеріалів IV регіональної наук.-практ. інтер.-конф. з міжнародною участю (м. Харків, 11–13 трав. 2016 р.). Харків: ХДАФК, 2016. С. 129–134.
5. Осачук С. Німці Буковини. Історія товариського руху (друга половина XIX – початок XX ст.). Чернівці: Золоті литаври, 2002. 288 с.
6. Стражнікова І. Вивчення історико-педагогічних аспектів фізичного виховання учнівської молоді в Західному регіоні України вітчизняними дослідниками в кінці XX – на початку XXI століття. Наукові записки Тернопільського національного пед. ун-ту імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. 2015. № 1. С. 8–13.
7. Тумак Ю.І. Діяльність фізкультурно-спортивних товариств Буковини культурно-освітнього спрямування (друга половина XIX століття). Вісник Прикарпат. нац. ун-ту. Педагогіка. 2011. Вип. XL. Ч. 2. С. 58–60.
8. Центральний архів зарубіжної україніки. Ф. 46. Документи видавничої комісії «Зелена Буковина». Оп. 1. спр. 24. О. Соколишин «Роль українського студентства в культурно-суспільним житті Буковини». 1953–1954. 19 арк.
9. Цибанюк О.О. Управління системою фізичного виховання школярів на Буковині (друга половина XIX – початок XX століття): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Івано-Франківськ, 2008. 20 с.
10. Чернівецький університет. 1875–1995: Столиця історії. Чернівці: Путу, 1995. 208 с.
11. Akademische Lesehalle. Czernowitzer Chronik. 1882. 18 september.
12. Akademische Lesehalle. Czernowitzer Chronik. 1881. 18 december.
13. Allgemeines Verwaltungs Archiv. Politische Vereine. Faszikel 15. Zl. 5190-74.
14. Arminia. Osterreichisher Grenzboten. 1880. 9 august.
15. Dr. Michael Kipper. Bukowiner Bote. 1900. № 37.
16. Grünhaus S. Jubiläums-Festschrift der "Akademischen Lesehalle" anderk.k. Franz-Josephs-Universität in Czernowitz. Czernowitz, 1900. 45 s.
17. Kaindl R.F. Die Deutschen in Galizien und der Bukowina. Frankfurt / M., 1916. 172 s.
18. Statuten Akademische Lesehalle anderk.k. Franz Josefs-Universität zu Czernowitz. Czernowitz, 1889. 16 s.
19. Wagner R. Alma Mater Francisco Josephina die deutschsprachige Nationalitäten Universität in Czernowitz. Festschrift zum 100. Jahrestag ihrer Eröffnung 1875. München, 1979. 427 s.